

УДК 332.1

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ**Лисий О.П.**, к.е.н., проф., Азовський морський інститут

Лисий О.П. Особливості економічного розвитку регіонів в умовах конкуренції. В статті розглянуті параметри економічного розвитку регіону, наведено класифікацію його чинників та джерел. Обґрунтовано необхідність переходу до нової парадигми економічного розвитку регіону в умовах конкуренції.

Лысый А.Ф. Особенности экономического развития регионов в условиях конкуренции. В статье рассмотрены параметры экономического развития региона, приведенная классификация его факторов и источников. Обоснована необходимость перехода к новой парадигме экономического развития региона в условиях конкуренции.

Lysuy A. Economic Development Features in a Competitive Environment. The article describes the parameters of the economic development of the region; it provides a classification of factors and sources and also argues the need to move to a new paradigm of economic development in a competitive environment.

Постановка проблеми. До числа найбільш істотних факторів, що виявляють помітний вплив на темпи розвитку української економіки й на весь хід соціально-економічних перетворень у країні, відноситься ефективний розвиток регіональних економічних систем. Виняткова важливість дійсно наукового забезпечення радикальних ринкових перетворень, створення єдиного ринкового простору в комбінації з формуванням регіональних ринків, розвитком місцевого самоврядування визначила гостру необхідність більш поглибленого вивчення чинників і джерел динамічного регіонального розвитку, підвищення ефективності діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Питанням пошуку джерел економічного розвитку регіонів присвятили свої роботи багато вчених. Так, наприклад, серед дослідників американської школи – це Г. Зипф, У. Ізард, В. Берри; серед учених європейської школи - В. Кристаллер, В. Леш, Х. Бос, А. Вебер і ін. Першими дослідниками цієї проблеми серед вітчизняних учених були: Г. Шкіпер, А. Аганбегян, Е. Алаев, М. Некрасов, М. Долишний, Б. Данилишин, М. Чумаченко, С. Дорогунцов, І. Лукінов, М. Тимчук, і ряд інших учених. Вітчизняна економічна наука основну увагу приділяє вивченню теорії й розробці практичних рекомендацій, що стосуються регіонального розвитку, однак регіональний розвиток – динамічний процес і пошук джерел і факторів, що впливають на нього, виявлення його особливостей і специфіки - тривають.

Метою статті є дослідження особливостей економічного розвитку регіону в умовах конкуренції, визначення чинників та джерел, потенційних можливостей цього розвитку.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні поняття «регіон» з позицій системного аналізу, виникає проблема його розвитку як системи. Розвитком називають зміни, котрі відбуваються в системі й визначають структурну, якісно-кількісну форму, або це зміни, що відображають характер функціонування. Соціально-економічна система здатна еволюціонувати з одного виду в інший, зокрема в такий, при котрому спожиті ресурси відновлюються, відтворюються, замінюються на інші, мінімізується їх витрати, якщо неможливо продовжити розвиток без непоновлюваних ресурсів. Стабільність соціально-економічної системи значно відрізняється від технічної, фізичної стабільності. Оскільки головною характеристикою в ній виступає не деякий рівноважний стан і здатність вертатися до нього піддією різноманітних впливів, або збереження заданої траєкторії руху у випадку протидіючих сил, а здатність ефективно використовувати, автономно видозмінювати ресурси свого розвитку, безупинно нарощувати показники своєї позитивної зміни, не збільшуючи або навіть мінімізуючи витрати базових, непоновлюваних ресурсів. Формування стійкого соціально-економічного розвитку регіону повинне базуватися на принципах сталого розвитку, основними з яких є: боротьба з бідністю; раціональні структури виробництва й споживання; раціональне природокористування; збереження екосистем, захист клімату й озонової верстви; забезпечення екологічної безпеки; усунення всіх форм насильства над людиною й природою (попередження воєн, тероризму й екоциду); глобальне партнерство.

Соціально-економічний розвиток регіонів у цей час випробовує зростаючий вплив трьох головних факторів: ринкового — взаємопроникнення регіональних, національних і світового ринків; конкурентного — посилення конкуренції на всіх перерахованих ринках, особливо нецінової конкуренції — конкуренції в області якості життя й інновацій; виробничого — поступовий перехід від фордизму до постфордизму як способу організації виробництва, що має на увазі: заміну масового виробництва дрібносерійним; заміною вертикальної організації праці - горизонтальною; низької індивідуальної відповідальності - співучастю індивіда у виробничому процесі.

Ці фактори ведуть від територіальної диференціації й поділу праці до його територіальної інтеграції, від гомогенних регіональних ринків - до диверсифікованих, а в цілому - від національної регіональної політики до властиво регіональної. Приміром, фактори, сприятливі сьогодні для розміщення на території підприємств, завтра означають додаткові можливості для залучення інвестицій, збільшення зайнятості й рішення інших

назрілих регіональних проблем. Як і всяка економічна система, регіон має внутрішнє й зовнішнє середовище, які взаємодіють. Ці зв'язки можуть бути як прямого, так і непрямого впливу. Для якісної характеристики й оцінки динаміки зміни внутрішнього середовища досить проаналізувати наступні групи факторів, що характеризують: виробничо-ресурсний потенціал регіону; структуру регіонального ринку; кадровий потенціал регіону; регіональний бюджет; стратегію розвитку регіону.

Зовнішнє середовище регіону прямого впливу включає взаємозв'язки з партнерами: зовнішніми постачальниками товарів і послуг; зовнішніми споживачами; регіонами-конкурентами; фінансовими організаціями; транспортними підприємствами. Зовнішнє середовище непрямого впливу на регіон може включати наступні групи факторів впливу: загальноекономічні; загальнополітичні; науково-технічні; природно-екологічні; демографічні.

Традиційно у вітчизняній економічній літературі виділяються наступні групи факторів розвитку регіонів: природні, демографічні, економіко-географічні, економічні. У закордонній теорії й практиці в цей час прийнятий трохи інший стандартний набір факторів. У першу чергу розрізняють дві великі групи факторів: так звані «тверді» і «м'які».

Під «твердими» розуміються кількісно вимірювані фактори: орієнтовані на виробничі ресурси (земля, робоча сила, капітал); орієнтовані на виробництво й збут продукції (близькість партнерів по кооперації, інфраструктура, структура населення й споживання); установлені державою (податки, система господарювання, субсидії й програми підтримки). Якщо між вітчизняними й твердими факторами ще можна провести паралелі, то м'які фактори до числа перших поки не включені взагалі. Вони стосуються насамперед до категорій, котрі складно вимірювати: рівня розвитку соціального середовища населеного пункту. У якості м'яких факторів найчастіше згадують: стабільність політичної ситуації; стабільність суспільного клімату; кваліфікацію зайнятих; регіональну структуру економіки й окремих підприємств; якість системи освіти й професійної підготовки кадрів; оснащення регіону вузами, технологічними центрами, дослідницькими організаціями; наявність факторів, орієнтованих на надання послуг (економічний і податковий консалтинг, реклама, маркетинг); відношення до економіки основних діючих осіб регіону (підприємств і союзів підприємців, що працюють по найманню і профспілок, комунальних і регіональних адміністрацій, політиків); якість життя в регіоні (якість житла, екологічна ситуація, культурні й рекреаційні можливості і т.д.). Співвідношення між окремими факторами розміщення їх значимість перебувають у постійному русі. Найважливішою тенденцією є те, що значення твердих факторів розміщення знизилася на користь м'яких. Саме м'які фактори все частіше стають умовами економічного успіху (табл. 1) [1-3].

Таблиця 1.

Відповідність деяких вітчизняних і закордонних факторів регіонального розвитку

Вітчизняні фактори	Закордонні фактори
Сировинний - наявність сировини і його економічна оцінка.	Видатки на використовувану сировину. Видатки на комплектуючі, фабрикати й послуги з боку.
Паливно-енергетичний - забезпеченість ресурсами ПЕК	Видатки на енергію.
Водний - забезпеченість водними ресурсами.	Економія водних ресурсів.
Земельний - забезпеченість земельними ресурсами.	Ціна земельних ділянок.
Трудовий - забезпеченість трудовими ресурсами відповідної кваліфікації.	Рівень заробітної плати, включаючи відрахування на соціальні потреби. Наявність відповідних трудових ресурсів.
Транспортний: - наявність комунікацій; - вартість перевезень.	Транспортне положення й транспортні зв'язки. Транспортні витрати Наявність телекомунікацій.
НТП - рівень НТП, що забезпечує ефективне застосування ресурсів.	Наявність технології й ноу-хау.
Споживчий - наявність основної маси споживачів товарів і послуг.	Купівельна спроможність населення.
Економіко-географічне положення.	Територіальне розташування, близькість ринків
Агломераційні ефекти	Навантаження на навколишнє середовище, інфраструктурне оснащення, ефекти синергії

В аспекті конкретних регіонів більш високу значимість будуть мати ті фактори, які характерні для галузей спеціалізації регіонального соціально-економічного комплексу. У більш загальному плані, вага фактору буде залежати від його здатностей локалізуватися й бути мобільним: найбільш прив'язаними до території будуть фактори із сильною концентрацією й немобільні.

Отже, управлінській ланці підприємств і організацій, працівникам територіальних підрозділів по економіці й прогнозуванню, фінансам, промисловій і інвестиційній політиці необхідно адекватно оцінювати реальні фактори розміщення продуктивних сил, постійно й вчасно вловлюючи сучасні тенденції.

З початку 90-х років у науці домінувала думка, що для наступного регіонального розвитку України доцільно розділити її територію на укрупнені економічних районів за принципом формування на даній базі територіально господарських комплексів.

Об'єктивних умов для виділення в Україні більших економічних районів, принаймні тепер, не існує. Про це свідчить і різна їхня кількість, яка пропонується тими або іншими прихильниками економічного районування.

Із середини 90-х років місцеві органи влади почали пропонувати урядові власні довго- і середньострокові програми соціально-економічного розвитку. Дев'ять таких програм рішеннями уряду було схвалено, зокрема, щодо Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, Великої Ялти, м. Києва, Донецької, Луганської, Херсонської областей, м. Львова. Урядові рішення після схвалення програм містили прямі завдання органам виконавчої влади щодо рішення окремих питань розвитку, які стосувалися їхньої компетенції. Фінансування з державного бюджету передбачалося в межах його можливостей [4].

Результати виконання цих програм яскраво свідчать про те, що жодна з них у повному обсязі не реалізована, фінансування запланованих заходів як з державного бюджету, так і з місцевих джерел здійснювалося на 10 - 50% передбачених сум.

Політика підтримки регіонального розвитку повинна бути спрямована на активізацію всього ресурсного потенціалу регіонів як основи зміцнення їх конкурентоспроможності. Під конкурентоспроможністю регіону мається на увазі його можливість створювати кращі умови для розвитку, які базуються на здатності суб'єктів регіональних відносин - місцевих органів влади, недержавних організацій, підприємств - спільно формувати й реалізовувати стратегію розвитку, втягувати в цей процес найкращі інтелектуальні, технічні, технологічні й інші ресурси й більш раціонально їх використовувати.

Зміцнення конкурентоспроможності стосується всіх регіонів України, як сильних, так і слабких. Кожний регіон повинен намагатися підвищувати свій економічний потенціал і може розраховувати на державну підтримку залежно від наявних ресурсів економічного зміцнення території. При цьому державна підтримка повинна служити додатковим, а не головним джерелом фінансових ресурсів, які будуть залучатися на регіональному й місцевому рівнях. У той же час подолання ізоляції найменш економічно розвинених регіонів вимагає втручання держави з метою вирівнювання, а точніше, згладжування умов регіонального розвитку. Інакше в цих регіонах будуть глибокати негативні явища, а це загрожує процесами дезінтеграції суспільства й держави.

Фундаментом регіонального розвитку є самостійність регіонів у визначенні перспективних цілей і можливості фінансувати заходу для їхньої реалізації, насамперед за рахунок власних джерел і притягнутих інвестицій. Підтримка регіонального розвитку буде здійснюватися за умови визначення на законодавчому рівні чітких критеріїв її надання, концентрації ресурсів, як державних, так і регіональних. При цьому буде забезпечуватися координація діяльності різних суб'єктів, які зацікавлені в розвитку регіонів, у тому числі міжнародної технічної допомоги.

Розвиток регіону - багатомірний і багатоаспектний процес, який звичайно розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей. Навіть якщо мова йде тільки про економічний розвиток, воно звичайно розглядається разом з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток містить у собі такі аспекти, як: зростання виробництва й доходів; зміни в інституціональній, соціальній і адміністративній структурах суспільства; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках [5, 6].

У цей час основною метою економічного розвитку більшості країн світу і їх регіонів є поліпшення якості життя населення. Тому процес соціально-економічного розвитку містить у собі три найважливіші складові: підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення й підвищення рівня його освіти; створення умов, що сприяють росту самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної й інституціональної систем, орієнтованих на повагу однак останнім часом в економічній науці й політичній практиці їм надається все більше значення.

Висновок. Розвиток будь-якого регіону - багатоцільовий і багатокритеріальний процес. У якості цілей соціально-економічного розвитку регіону використовуються такі, як збільшення доходів, поліпшення освіти, харчування й охорони здоров'я, зниження рівня вбогості, оздоровлення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої волі, збагачення культурного життя. Деякі із цих цілей ідентичні, але в певних умовах вони можуть мати істотні відмінності. Відповідно цілям розвитку регіонів будується система критеріїв (характеристик розвитку) і показників, які вимірюють ці критерії. Незважаючи на деякі відмінності між країнами й регіонами в ієрархії цінностей і з метою розвитку, міжнародні організації оцінюють ступінь розвитку країн і регіонів з деякими універсальними інтегральними показниками. Одним з таких показників є індекс людського розвитку, розроблений у рамках Програми розвитку ООН.

Отже, визначені тенденції розвитку й назрілі проблеми, що вимагають рішення, з погляду регіону як єдиного економічного механізму. Необхідна зміна парадигми - від співробітництва заради виживання до взаємодії в інтересах розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гець В.М. Національна інноваційна система та інноваційно-інвестиційна діяльність. В кн.: Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. - К.: Ін-т екон. прогнозів.: Фенікс, 2003. - С. 345 - 385.
2. Дагаев А. Венчурный бизнес: управление в условиях кризиса // Проблемы теории и практики управления. - 2003. - № 3. - С. 70-87.
3. Занг В.-Б. Синергетическая экономика. Время и перемены в нелинейной экономической теории: Пер. с англ. - М.: Мир, 1999. - 335 с.
4. Новікова І.В. Досвід та проблеми розвитку венчурного фінансування / Проблеми науки. - 2002. № 11. - С. 17-34.
5. Решетило В.П. Институциональная интенсификация и ее роль в формировании самоорганизационных механизмов экономического развития / Вестник Национального технического университета "ХПИ". - Харьков: НТУ"ХПИ", 2005. - № 58. - С. 9- 13.
6. Kim S., Kose M.A., Plummer M.G. Dynamics of Business Cycles in Asia: Differences and Similarities // Brandeis University, 1999. - Mimeo, P. 20-51.

Ключові слова: економічний розвиток, міжнародна конкуренція, чинники розвитку регіону, соціально-економічні системи, якість життя населення.

Ключевые слова: экономическое развитие, международная конкуренция, факторы развития региона, социально-экономические системы, качество жизни населения.

Keywords: economic development, the international competition, factors of development of

УДК 338.24.122

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Македон В.В., к.е.н., доцент, Дніпропетровський університет імені А. Нобеля

Македон В. В. Організаційне забезпечення формування інноваційної стратегії на високотехнологічному підприємстві. У статті розглянуто актуальні проблеми формування інноваційної стратегії сучасного високотехнологічного підприємства та запропоновано узагальнену модель управління високотехнологічним підприємством, що, допоможе покращити його конкурентну стратегію.

Македон В. В. Организационное обеспечение формирования инновационной стратегии на високотехнологічному підприємстві. В статье рассмотрены актуальные проблемы формирования инновационной стратегии современного високотехнологічного предприятия и предложена обобщенная модель управления високотехнологічным підприємством, что, поможет улучшить его конкурентную стратегію.

Makedon V. Organizational Support for the Formation of Innovation Strategy for High-Tech Enterprises. The article describes the current problems of the formation of the innovation strategy of modern high-tech enterprise and proposes a generalized model for managing high-tech enterprise, which will help to improve its competitive strategy.

Постановка проблеми. Як відомо, на сьогоднішній день саме високотехнологічна, наукомістка продукція в значній мірі визначає перспективи економічного зростання національної економіки. Сфера застосування і обсяги випуску наукомістких продуктів мають певні обмеження, при цьому витрати, пов'язані з проектуванням, виробництвом і просуванням до споживача таких продуктів значні, через їх конструктивні і технологічні особливості, так що вибір ефективної інноваційної стратегії для високотехнологічних підприємств має принципове та вирішальне значення. Процес управління високотехнологічним підприємством заснований на прагненні щонайкраще реалізувати місію підприємства й досягти поставлених цілей. У загальному випадку вся сукупність цілей підприємства утворює систему його стратегічних цілей. У сучасних умовах вважається, що найбільш значущою в системі стратегічних цілей діяльності підприємства є та, що забезпечує максимум ринкової вартості підприємства і його бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню і аналізу наукових проблем стратегічного управління приділяється достатньо уваги і вітчизняними, і зарубіжними вченими-науковцями, практиками, аналітиками та фахівцями [1-9]. Водночас існує необхідність більш ретельного дослідження проблеми формування конкурентної стратегії для сучасних високотехнологічних підприємств.